

Концептуальні засади організації ТПР та фінансово-правове забезпечення їх інвестиційної діяльності

У статті розглядаються теоретико-методологічні засади організації та функціонування територій пріоритетного розвитку; висвітлено їх роль у реструктуризації економіки; проведено аналіз інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку. Подано пропозиції щодо удосконалення інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку; рекомендації щодо основних стратегічних пріоритетів активізації інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку.

In the article the theoretical and methodological bases of organization and functioning of territories of priority development are considered; their role is reflected in restructuring of economy; the analysis of investment activity is conducted on territory of priority development. Suggestions are given in relation to the improvement of investment activity on territory of priority development; recommendations in relation to basic strategic priorities of activation of investment activity on territories of priority development.

Упродовж останніх років Україна демонструє позитивні зрушення у розвитку ринкової економіки, демократії, правової держави, громадянського суспільства, долаючи автаркічну замкнутість та створюючи суспільно-економічні цінності, які вже існують у західних країнах. Водночас початок третього тисячоліття знаменує глобалізація - наростаючий процес взаємозалежності держав і народів, активізації міжнародних потоків людей, товарів і капіталів, інтенсифікації обміну ідеями, знаннями, інформацією. Розробка і планування сучасної стратегії розвитку Української держави має відбуватися на новому пріоритетному рівні - спираючись не лише на національні умови, але орієнтуючись на глобальний контекст. Умовно кажучи, Україна знаходиться, у критично важливій “точці біфуркації”, яка вимагає вирішення дилеми між необхідністю завершення національної інтеграції та необхідністю включення України у глобальні процеси і політико-економічні інститути епохи постнаціональних держав.

Створення в Україні спочатку спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ), а згодом територій пріоритетного розвитку (ТПР) було зумовлено необхідністю активізації залучення іноземних інвестицій і сприяння їм; стимулювання розвитку виробництва та активізації спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг; зростання валютних надходжень; поставок на внутрішній ринок високоякісної

продукції і послуг; залучення і впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання, розвитку ринкової інфраструктури; покращення використання природних і трудових ресурсів; прискорення локального соціально-економічного розвитку та України загалом.

Разом з тим, уже перші спроби їх створення наштовхнулись на протидію з боку різних політичних сил, а відсутність відповідної правової бази та фінансового механізму їх функціонування створювали неабиякі перешкоди. Тривалі дискусії про необхідність створення та функціонування СЕЗ і ТПР згодом завершилися позитивним висновком уряду і сьогодні в Україні налічується одинадцять СЕЗ і в дев'яти регіонах запроваджені спеціальні режими інвестиційної діяльності. Перший досвід практичної роботи СЕЗ і ТПР та запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності у практичну площину, принаймні щодо ТПР, довели правильність і перспективність обраної державної стратегії розвитку.

Однак, разом із наявними позитивними результатами функціонування СЕЗ і ТПР існує низка проблем, які не дозволяють використовувати ці режими з максимальною ефективністю для стимулювання економічного розвитку України. Отож, якщо ще п'ять років тому в Україні гостро дискутувались проблеми доцільності створення СЕЗ і ТПР, то вже сьогодні маємо справу ще з одним когерентним процесом — тимчасовим призупиненням діяльності СЕЗ і ТПР в Україні та неперспективними прогнозами й ідеями щодо їх ліквідації. Відтак, особливої актуальності набувають питання підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності та економічної реструктуризації таких утворень; прийняття обґрунтованих рішень щодо їх стратегії функціонування та активізації інвестиційної діяльності у контексті забезпечення національної економічної безпеки. Разом з тим, стагнація у прийнятті відповідних політичних рішень на тлі світових глобалізаційних процесів в реальності означає політичний і соціально-економічний регрес не лише у запровадженні спеціального режиму інвестиційної діяльності на ТПР, але й у довгостроковому соціально-економічному розвитку держави у цілому.

Значний вклад у розвиток сучасної теорії інвестиційної активності та розвитку СЕЗ і ТПР зробили представники трьох економічних шкіл неокласичної, витратної та ендогенного росту, і зокрема: Хекшер-Олін, К. Хадама, П. Кругман, В. Обстфельд. У розробку теоретичних основ та вирішення складних проблем функціонування СЕЗ і ТПР в період кардинальних ринкових перетворень внесли свій вклад вітчизняні вчені: Діргачев В.О., Передерів В.С., Пила В.І., Савельєв Є.В., Сіваченко І.Ю., Сіденко В.Р., Чмир О.С. та ін. У їх працях значна увага приділяється територіальним і економічним передумовам створення СЕЗ і ТПР, питанням формування ефективної моделі механізму управління економічними процесами, доцільності залучення зовнішніх і внутрішніх інвесторів.

Таким чином, метою написання даної статті є поглибити теоретичні засади щодо понятійного апарату та конструювання спеціального режиму інвестиційної діяльності, обґрунтувати цілісну систему практичних рекомендацій, спрямованих на комплексне підвищення інвестиційної активності та забезпечення економічної реструктуризації на ТПР.

У період становлення української державності та поступового переходу до ринкових відносин, а також в умовах дефіциту фінансових ресурсів на локальному рівні, зростає нагальна потреба розширення прав господарюючих суб'єктів і регіонів у здійсненні власної економічної політики (виходячи із відповідності загальній державній стратегії розвитку). Це дасть можливість для стимулювання економічної активності на регіональному рівні, зокрема шляхом створення особливих територіально-господарських формувань – спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ) і територій пріоритетного розвитку (ТПР).

Нинішня практика світового господарства нараховує близько 30 різновидів вільних економічних зон і окремо виділяє території пріоритетного розвитку. Натомість, в Україні досі ще не має єдиної науково-обґрунтованої регіональної стратегії. Вона знаходиться лише на початковій стадії свого розвитку і за своїм змістом є більш екстериторіальною, ніж регіональною. При цьому слід відзначити, що регіональна стратегія і тактика мають ґрунтуватись на певній

економічній доктрині держави. Ця доктрина визначає насамперед тип економічної системи держави, макросоціоекономічне обґрунтування та розвиток оптимальних варіантів перспективних моделей територіальної структури. Вона повинна базуватися на сукупності науково-обґрунтованих, економічних, організаційно-правових заходів, спрямованих на реалізацію загальнодержавних та регіональних інтересів.

Дослідження проблеми регіонального розвитку у перехідній економіці, що зорієнтоване на розбудову високорозвиненої, демократичної, децентралізованої та унітарної держави, вимагають чіткого розуміння концептуальних основ та організаційно-правових аспектів регіонального розвитку. Тому, перш за все, необхідно визначитися, щодо розуміння сутності СЕЗ і ТПР.

Відповідно до Закону України від 13.10.1992 р. №2673-ХІІ “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон ” спеціальна (вільна) економічна зона є частиною території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України.

На суспільно-психологічному рівні ТПР розглядається як територія, що запроваджується з метою вирішення проблем депресивних регіонів держави, на яких відбувається занепад виробничої інфраструктури і панує повне безробіття.

Однак з позицій нормативно-правового регулювання територія пріоритетного розвитку трактується як територія, на якій склалися несприятливі соціально-економічні та екологічні умови, незадовільний стан зайнятості населення і на якій запроваджується спеціальний режим інвестиційної діяльності для створення нових робочих місць [1, С.2].

Отже, спільним у СЕЗ і ТПР є спеціальний режим інвестиційної діяльності, який вітчизняний законодавець визначає як правовий режим, що передбачає введення податкових, митних та інших пільг для суб'єктів підприємницької діяльності, які реалізують інвестиційні проекти, затверджені відповідним органом господарського розвитку.

Метою запровадження спеціального режиму інвестування є залучення інвестицій у пріоритетні види економічної діяльності для вирішення соціально-економічних проблем депресивних територій, економіка яких зазнала суттєвих втрат за структурних змін, у першу чергу вугільних регіонів, міст з високою питомою вагою підприємств військово-промислового комплексу, а також регіонів, населення яких найбільш постраждало від техногенних та екологічних катастроф.

У СЕЗ та на ТПП виникають сприятливі митні умови та режим митного оподаткування: пільговий режим та рівень оподаткування, специфічні валютно-фінансові умови, банківсько-кредитна система, система кредитування і страхування, умови окремих видів платежів та система державного інвестування.

Разом з тим основною відмінністю ТПП від СЕЗ є те, що СЕЗ створюється з конкретною чіткою метою та на відносно невеликій, штучно обмеженій території, а ТПП створюються на територіях адміністративних меж районів, міст (наприклад, ТПП у місті Харкові) або областей (наприклад, ТПП у Волинській області). Окрім цього, створення територій пріоритетного розвитку спрямоване на забезпечення умов для економічного зростання, розвитку зовнішньоекономічної діяльності, залучення інвестицій (в тому числі іноземних), відновлення інноваційних процесів розвитку національного виробництва та імпортного потенціалу, забезпечення зайнятості населення, поліпшення соціально-економічної ситуації в регіонах. При цьому від створення ТПП очікується:

- прямий ефект у вигляді залучення додаткових іноземних інвестицій, збільшення податкових надходжень, збереження та модернізація існуючих, створення нових робочих місць, збільшення зайнятості населення та його доходів тощо;
- опосередкований (непрямий) ефект як наслідок активізації підприємницької та зовнішньоекономічної діяльності, підвищення ефективності господарювання, технологічного впливу, сприяння структурній перебудові господарства регіону розташування ТПП [5, С.19].

Таким чином, територія пріоритетного розвитку - це спеціально визначена територія держави, яка найчастіше збігається з межами існуючих адміністративно-територіальних утворень, і на якій запроваджується особливий (пільговий) режим інвестиційної діяльності, спрямований на залучення інвестицій та забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

Проте дуже часто в економічній літературі спостерігається термінологічна плутанина щодо тлумачення понять спеціальна (вільна) економічна зона і територія пріоритетного розвитку. Одні вчені схиляються до думки, що поняття вільна економічна зона є ширшим від поняття територія пріоритетного розвитку, інші – навпаки, ще інші - що це є тотожні поняття.

У широкому розумінні ВЕЗ можна визначити як складову частину господарського комплексу країни, спеціально виділену на даному етапі з загального економічного контексту в якості пріоритетної, що забезпечує розподіл і виробництво суспільного продукту, включаючи іноземний продукт для досягнення при цьому визначеної конкретної мети в соціально-економічному розвитку країни [2,С.6].

В даному випадку територія пріоритетного розвитку буде вужчим поняттям, оскільки ВЕЗ має здатності до дифузійного розширення її кордонів на інші, пов'язані з нею господарські сфери, галузі, території. Тобто при цьому ТПР ніби входить до складу ВЕЗ.

Слід відмітити, що при створенні ВЕЗ в них встановлюються такі умови, при яких досить швидко визріває виробнича інфраструктура, адекватна сучасній світовій господарській сфері. А при створенні ТПР встановлюються такі умови, які будуть вигідними для даного регіону, де виникла несприятлива економічна ситуація, і для вирішення якої створюється дана ТПР.

Розглядаючи ВЕЗ і ТПР з точки зору масштабності необхідно зазначити, що ТПР є більшою, оскільки може створюватися на необмежених територіях у межах районів, міст, областей. При цьому ВЕЗ – це обов'язково невелика, штучно обмежена територія.

Також існує аспект розгляду ТПР і ВЕЗ як тотожних понять між якими існує лише семантична різниця. Такий підхід має місце з точки зору розміщення продуктивних сил на ТПР чи ВЕЗ. Мова йде про те, що визначаючи ту чи іншу частину території країни в якості ТПР чи ВЕЗ для досягнення конкретної мети, держава досягає її, розвиваючи там конкретні галузі виробництва. При цьому використовуються наявні на даній території фактори виробництва і залучаються недостатні як зі своєї території (наприклад, робочу силу), так і з інших країн (наприклад, капітал, технології і т.п.). Результатом такої діяльності держави є зміни в розміщенні продуктивних сил, економічних потенціалів окремих регіонів і держави в цілому.

Тобто і ВЕЗ і ТПР створюються з однаковою метою – вирішення проблем зайнятості, активізації зовнішньої торгівлі, залучення іноземних інвестицій, поживлення науково-технічного обміну, досягнення нової інноваційної якості економіки, розширення експортної бази або розвитку імпортозаміщення.

В світовій практиці існує широке розмаїття типів ВЕЗ, кожний з яких має свою специфіку. Вона обумовлена великою кількістю факторів і їх поєднанням в кожному конкретному випадку. До них відносяться місцезнаходження, конфігурація, розмір території на якій розташована ВЕЗ; наявність та якість виробничих й інших ресурсів, особливості природних, економічних та інших умов, в яких ці ресурси реалізуються; завдання, які держава ставить перед собою і перед ВЕЗ при її створенні та інші.

За видом діяльності, що переважає на території тієї чи іншої економічної зони, в економічній літературі виділяють такі типи ВЕЗ: торгово-складські зони, вільні порти, експортно-виробничі зони, науково-технологічні зони, комплексні СЕЗ, анклавні СЕЗ, інтеграційні зони, технологічні парки [2,С.18].

Разом з тим, можна виділити формування двох категорій територій пріоритетного розвитку, які по своїй суті збігаються з класифікацією ВЕЗ. Перші мають чітко визначену спеціалізацію, започатковуються на базі портів та в прикордонних районах. Діяльність підприємств на цих територіях зводиться здебільшого до невеликої обробки вантажів, фасування та пакування товарів.

Позитивним наслідком функціонування таких ТПР є поживлення економічної діяльності, збільшення обсягу легально ввезених вантажів, за рахунок спрощення митних процедур у межах чітко відокремленої території та їх здешевлення для покупців.

Друга категорія – зони, що створюються у депресивних регіонах з високим рівнем безробіття.

Наслідуючи досвід промислово розвинутих країн - Сполучених Штатів Америки, Великобританії, Німеччини і розуміючи необхідність цільового стимулювання регіонального економічного розвитку, Україна створила ряд спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку, запровадила спеціальний режим інвестиційної діяльності в ряді регіонів, у містах та адміністративних районах.

Світова практика доводить, що для активізації інвестиційних процесів та залучення в країну інвестицій з метою стимулювання економічних процесів доцільно використовувати території пріоритетного розвитку. Функціонування більш як 1200 таких утворень практично в усіх країнах світу активно впливає на загальноекономічні процеси; збільшує обсяги виробництва товарів та послуг, посилює активність зовнішньоекономічного обміну, сприяє зростанню чисельності зайнятих, підвищує рівень життя населення тощо. Значна кількість ТПР сконцентрована в країнах, що розвиваються, а частка продукції, виробленої на їх території, за різними оцінками, становить 5-10% загального обсягу світової торгівлі [5,С.18].

Для більшості країн світу, в тому числі й для України, загальною метою створення ТПР є активізація економічного розвитку в депресивних регіонах; полегшення процесу залучення новітніх технологій в національну економіку, що прискорює підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг; створення нових робочих місць і розв'язання таким чином проблем зайнятості; стимулювання припливу іноземного капіталу; розширення експортної бази; поліпшення платіжного балансу країни за рахунок надходжень в іноземній

валюти; ефективне використання місцевих ресурсів; стимулювання ринкових перетворень.

Процес запровадження в Україні територій пріоритетного розвитку із спеціальним режимом інвестиційної діяльності та формування законодавчої бази щодо їх діяльності найбільш інтенсивно відбувався протягом останніх п'яти років, що обумовлено об'єктивними причинами. Зокрема, поява великої кількості ВЕЗ і ТПР в Україні стала наслідком відсутності ефективної регіональної політики, яка сприяла б економічному розвитку невеликих міст. Натомість відбулося лише руйнування колишньої централізованої системи формування місцевих бюджетів. Як наслідок, регіони вимушені були шукати ефективних способів регулювання оподаткування та джерел фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку на територіальному рівні.

24 вересня 1999 року постановою Кабінету Міністрів України була прийнята “Програма розвитку в Україні спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності на період до 2010 року”. А далі упродовж 1999 року було видано низку Указів про запровадження з 1 січня 2000 року спеціального режиму інвестиційної діяльності на території міста Шостки Сумської області; на території міста Харкова; на території пріоритетного розвитку в Автономній Республіці Крим, у Чернігівській і Житомирській областях [5,С.219].

Очікуваним результатом функціонування заснованих ТПР має бути забезпечення роботою понад 87 тисяч чоловік, збільшення обсягу виробництва на 3,9 млрд. грн., додаткового інвестування понад 3,4 млрд. доларів.

Функціонування заснованих територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності дозволить до 2010 року додатково забезпечити роботою 304,3 тис. чоловік, збільшити виробництво продукції на суму 25 млрд. гривень, інвестувати понад 13,7 млрд. доларів [4,С.223].

Спільною рисою більшості українських ТПР є вимога значних за обсягом інвестицій для отримання пільг з оподаткування (у багатьох випадках – від 250 тис. до одного млн. дол. США і більше). Гранична межа мінімального вкладення

інвестицій свідчить про те, що інвестиційні проекти, які реалізуються, призначені, перш за все, для великого бізнесу. Зробивши таким чином ставку на великих інвесторів законодавці пройшли повз 99% вітчизняних підприємців. У результаті підтримка промислових гігантів на фоні посилення податкового навантаження на дрібний бізнес може дуже швидко призвести до занепаду внутрішнього ринку споживчих товарів. Тому доцільним є перегляд подібної норми в бік зменшення з метою створення більш суттєвих стимулів для інвестування.

Відповідно до вище висвітленого, виділимо наступні головні застереження щодо економічної доцільності запровадження ТПР в Україні:

по-перше, запровадження великої кількості ТПР створює можливості для безмитного імпорту товарів;

по-друге, надання пільг окремим підприємствам обертається додатковим податковим тягарем для всіх інших;

по-третє, суб'єкти ТПР не сплачують податків, що у кінцевому результаті позначається на фіскальній достатності бюджету.

Низький рівень інвестиційної привабливості, а отже, неефективність діяльності певної частини проголошених ТПР зумовлюється недосконалою урядовою політикою, зокрема нестабільністю та непрозорістю законодавчого регулювання, що може призвести до розвитку корупції та зловживання пільгами. Втім, практичний досвід свідчить, що для потенційних інвесторів головне не пільги, а державні гарантії загальної законодавчої стабільності. Українські ТПР є непривабливими для інвесторів також через відсутність ефективного менеджменту на етапі формування та неякісне їх планування, а саме: невдалий вибір місця для ТПР (територія із слаборозвинутою інфраструктурою, недостатньою кількістю природних та трудових ресурсів, не досить містким ринком) та нераціонально визначений розмір зони, що потребує чималих початкових капіталовкладень на створення інфраструктури.

Окрім вище зазначеного, слід відмітити, що з початку 2000 року в Україні активізувалися дебати щодо доцільності запровадження ТПР, і зокрема, в частині надання їм визначених законодавством пільг з оподаткування.

Розглядаючи можливі підходи до даної проблеми слід взяти до уваги існуючий досвід країн світу щодо використання ТПР. По-перше, навіть за умов створення сприятливого середовища для діяльності інвесторів на ТПР та наявності стабільної стратегії економічного розвитку країни і законодавчої бази, позитивних результатів діяльності на території можна очікувати лише через п'ять років. По-друге, світова практика підтверджує позитивний вплив територій пріоритетного розвитку на розвиток регіонів як інструменту досягнення збалансованого та стабільного розвитку регіонів та країни в цілому. Це свідчить про явні переваги щодо запровадження ТПР у середньо - та довгостроковій перспективі.

У даному контексті не менш важливою проблемою є те, що моніторинг за діяльністю ТПР здійснюється за старою, недосконалою методикою, і, зрозуміло, її необхідно змінювати.

Проте необхідно зазначити, що у 2004 і 2005 рр. відповідно до закону про державний бюджет на відповідний рік, був запроваджений мораторій на створення нових і розширення діючих спеціальних (вільних) економічних зон та спеціальних режимів інвестиційної діяльності на нових територіях. Також введений мораторій на розгляд та схвалення (затвердження) нових інвестиційних проектів у В(С)ЕЗ та на ТПР.

У 2005 році парламент на деякий період скасував пільги на СЕЗ і ТПР.

Разом з тим, поряд із наявними негативними рисами у створенні і функціонуванні ТПР, спостерігається і ряд переваг. А саме через ТПР залучається значна частка іноземного капіталу у економіку країни, що в майбутньому призведе до наповнення бюджету значними обсягами податкових ресурсів і, як наслідок, зросте соціально-економічний стан держави в цілому і окремих її регіонів. В перспективі розвиток спільного підприємництва на ТПР

сприяє подоланню певної замкнутості та ізольованості економіки України від світового господарства і включення її в систему міжнародного поділу праці.

Створення і успішна діяльність ТПР неможлива без формування спеціального господарського механізму, який означає встановлення особливого режиму господарювання з використанням як адміністративних, так і економічних важелів. Діяльність ТПР базується на своєрідному фінансовому механізмі, який реалізується за допомогою різного роду фінансових важелів, стимулів, санкцій та нормативно-правового забезпечення.

В Україні порядок, умови, механізм функціонування і процедура здійснення інвестицій на ТПР забезпечується такими нормативно-правовими документами (див. рис. 1).

Доцільно виділити три основні напрями фінансового впливу на умови та процеси господарської діяльності на ТПР:

- 1) фінансове забезпечення;
- 2) фінансове регулювання;
- 3) фінансове стимулювання.

На початковому етапі формування ТПР, коли створюється вся необхідна інфраструктура, ще не варто сподіватись, що зроблені капітальні витрати будуть приносити доходи. Лише через 5-7 років, як свідчить світовий досвід, можна очікувати на окупність первісних витрат. При цьому капітальні витрати приймаючої країни на створення матеріальної бази ТПР та відповідної інфраструктури можна розглядати з двох точок зору: по-перше, створюються матеріальні цінності для національної економіки, оскільки фінансові ресурси перетворюються на реальні фізичні активи. По-друге, слід брати до уваги витрати внаслідок прийняття альтернативного курсу або відсутність капіталовіддачі при альтернативному використанні капіталу.

Світовий досвід показує, що за рахунок власних коштів фінансування ТПР неможливе. Отож фінансування проекту створення ТПР може здійснюватись за рахунок іноземної позики, а також шляхом укладення угод із зарубіжними приватними інвесторами. Досить широко в зарубіжній практиці використовується

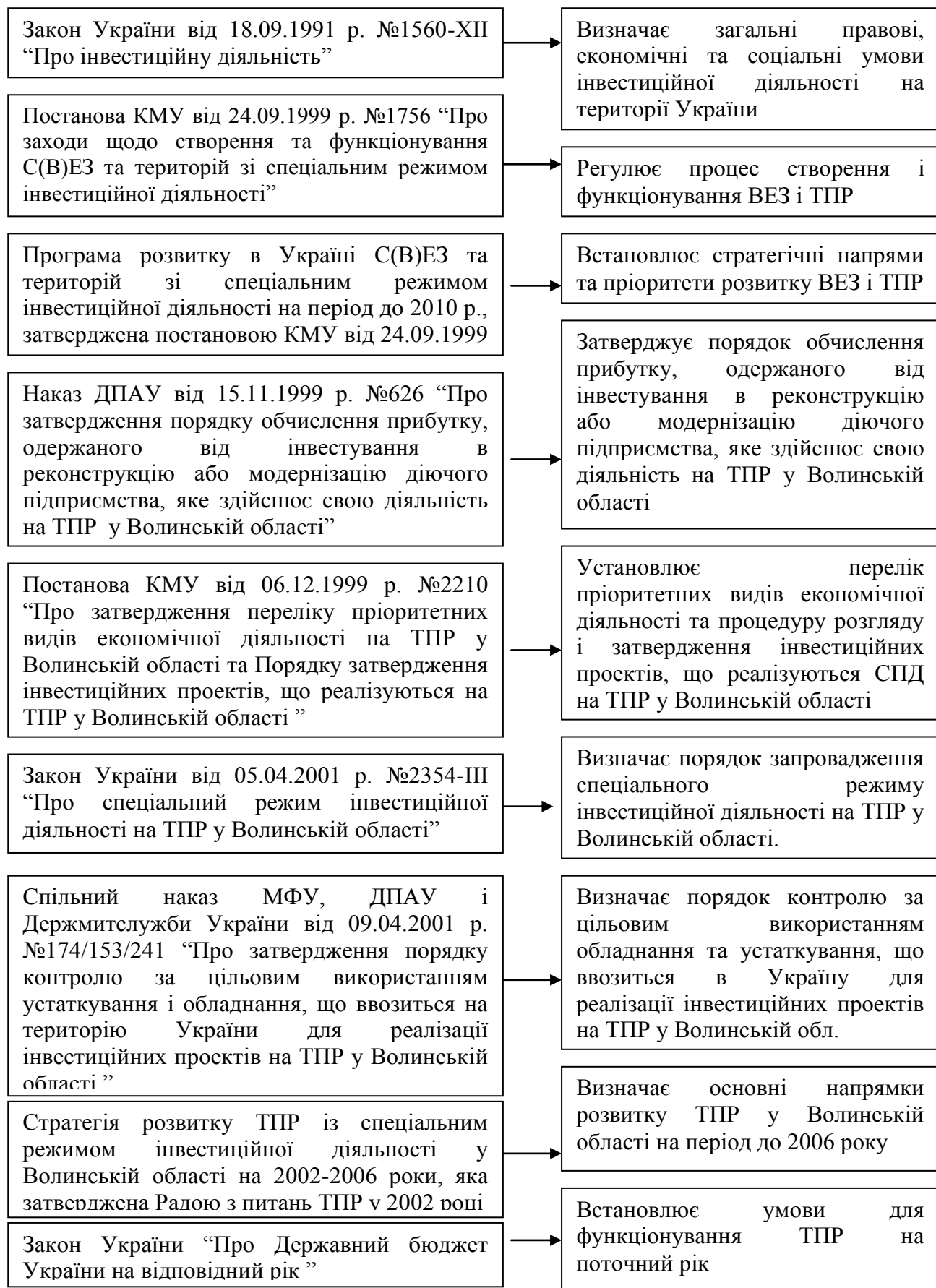

Рис. 1. Нормативно-правове забезпечення механізму функціонування та процедура здійснення інвестування на ТПР¹

¹ Складено і систематизовано автором.

також метод податкових кредитів, що передбачає вільне розпорядження податковими платежами органами управління ТПР на визначений термін [2,С.144].

Проте, щоб залучити необхідні кошти на ТПР необхідно створити такі умови, які б зацікавили потенційних інвесторів вкладати кошти в ту чи іншу пріоритетну галузь чи вид діяльності. Конкретними формами прояву таких стимулів для інвесторів є фінансові, в тому числі податкові пільги.

Конкретними формами прояву стимулів для інвесторів є фінансові, в тому числі податкові пільги. Так, для суб'єктів підприємницької діяльності, що реалізують інвестиційні проекти застосовується спеціальний правовий режим підприємницької діяльності та надаються пільги щодо сплати ввізного мита, податку на додану вартість та податку на прибуток підприємств. За весь період функціонування ТПР у Волинській області надходження до бюджетів від реалізації інвестиційних проектів склали 59,3 млн. гривень в тому числі за 2004 рік – 12 млн. гривень, а це 20,2% від загальної суми сплати. Вже у 2005 році, в зв'язку з відміною пільг для підприємств-суб'єктів ТПР, до бюджетів усіх рівнів та цільових фондів надійшло 28,5 млн. грн. (48% від загальної кількості, що надійшло з початку функціонування ТПР у Волинській області).

Основний податок, сплачений підприємствами, це податок на додану вартість. Його частка у загальній сумі сплати складає 90%. При цьому пільги отримані в обсязі 66,3 млн. гривень, з них у 2004 році - 13,7 млн. гривень. А тому сальдо отриманих пільг і надходжень до бюджетів від'ємне. Проте ці пільги носять тимчасовий характер і в перспективі очікується максимальне надходження податків до бюджетів від функціонування ТПР. Разом з тим вже у 2005 році надходження до бюджетів перевищили суми пільг на 6,6 млн. грн.

Слід зазначити, що на одного жителя міста (на ТПР у Волинській області) припадає інвестицій на 212,9 дол. США, з них 168,6 дол. США іноземних інвестицій [3].

За період функціонування ТПР у Волинській області основна частка інвестицій залучена у такі галузі промисловості, як харчова промисловість –

13,4% (4,3 млн. дол. США), інше виробництво не віднесене до інших угруповань – 72,6%, (23,5 млн. дол. США), целюлозно-паперова промисловість – 2,4% (786 тис. дол. США), деревообробна промисловість – 3,3% (1,07 млн. дол. США), виробництво гумових та пластмасових виробів – 2% (631 тис. дол. США), машинобудування – 4,4% (1,43 млн. дол. США).

Загальний обсяг залучених інвестицій по ТПР у Волинській області станом на 1 січня 2006 року складає 32,3 млн. дол. США, створено 1721 робочих місць, що в свою чергу дозволило зберегти інфраструктуру будівельних, транспортних та інших галузей. Спостерігається значний позитивний вплив результатів роботи в режимі ТПР на соціальне життя населення і загальний добробут міста. А саме знизився рівень безробіття. Станом на 01.01.2000 року він становив 9,6%, на 01.01.2001 року – 7,7%, на 01.01.2002 року – 6,7%, на 01.01.2003 року – 4,5%, на 01.01.2004 – 4%, на 01.01.2005 – 2,8% [3].

Динаміку залучення інвестицій на протязі 2002-2005 років, обсяги виробництва та інше підприємствами-суб'єктами ТПР викладено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Динаміка залучення інвестицій протягом 2002-2005 років, обсяги виробництва та інші показники на ТПР у Волинській області [3].

Показники	2002	2003	2004	2005
Залучені інвестиції, тис. дол. США	3534,6	7835,0	13618,9	10052,2
Кількість підприємств, які реалізували інвестиційні проекти	14	19	19	15
Кількість створених робочих місць	575	652	259	243
Обсяг реалізації продукції, тис.грн.	90310,5	146755,4	259693	288529
Обсяги отриманих пільг, тис.грн.	47726	48829	72277	21900
Надходження до бюджетів, тис.грн.	8733,4	14144,7	12783,7	28500,4

Однак, вважається, що набагато ефективнішим стимулом, ніж звільнення від сплати податків, може бути фінансування за зниженими процентними ставками, оскільки підприємства ТПР фінансують значну частину свого основного капіталу за допомогою позик.

Використовуються також інші стимули, які значно відрізняються у різних ВЕЗ і ТПР. До них відносять капітальні субсидії, за допомогою яких приймаюча країна так чи інакше покриває частину вартості основного капіталу для здійснення проекту або вартості підготовки робочої сили. Субсидії можуть також набувати форму проценту асигнувань на орендну плату, спеціальних послуг по маркетингу, розробки виробів тощо.

Разом з тим, слід зазначити, що при виробленні політичної лінії щодо стимулів необхідно враховувати наступні аспекти:

- стимули доцільно планувати таким чином, щоб приваблювати підприємства обробної промисловості;
- якщо прийнято рішення про застосування стимулів, вони повинні бути: прості та недвозначні; конкретні та незмінні для кожного підприємства. Більше того, потреба у них найвища у початкові роки, коли перешкоди значні, а віра у ТПР ще слабка;
- державні стимули не повинні шкодити чистій прибутковості операцій у довгостроковому плані. Стимули слід розглядати лише як додаткові заходи, які заохочують спрямування інвестиційних ресурсів [4,С.81].

Для здійснення інвестиційної діяльності на ТПР кожен суб'єкт підприємницької діяльності повинен скласти і затвердити інвестиційний проект. Процедура розгляду та затвердження інвестиційних проектів законодавчо встановлена Порядком розгляду та затвердження інвестиційних проектів, що реалізуються у пріоритетних видах економічної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області, і визначення переліку та обсягів матеріалів і сировини, що ввозяться для потреб власного виробництва, пов'язаного з реалізацією інвестиційних проектів.

Таким чином, лише за умов належного нормативно-правового забезпечення, ефективного стимулювання та використання відповідних санкцій за порушення порядку затвердження інвестиційних проектів суб'єктами підприємницької діяльності на ТПР, держава відповідним чином досягне через реалізацію механізму функціонування територій пріоритетного розвитку поставлені цілі та

завдання, і зокрема економічного розвитку окремих галузей; прискореного розвитку відсталих та депресивних регіонів; підвищення рівня зайнятості населення держави та інші.

Для оптимізації процесів створення і подальшої діяльності ТПР та з метою економічної реструктуризації депресивних регіонів й запобігання поширенню негативних тенденцій в майбутньому доцільно:

1. Забезпечити стабільність вітчизняного законодавства в тому числі і з питань розвитку ТПР.
2. Внести поправки до відповідних законів і підзаконних актів, що стосуються питань функціонування і діяльності ТПР. Доцільно, зокрема знизити мінімальний розмір інвестицій, необхідних для отримання пільг суб'єктами ТПР Волинської області, оскільки мінімальна кошторисна вартість інвестиційного проекту (250 тис. дол. США), як показує досвід - це досить велика сума вкладення для іноземних інвесторів, а тим більше - для вітчизняних.
3. Чітко визначати пріоритетні види економічної діяльності, які необхідно розвивати у ТПР, ув'язуючи їх з урядовими програмами соціально-економічного регіонального розвитку держави загалом.
4. Забезпечити прозоре управління територіями пріоритетного розвитку, розробити чітку систему критеріїв для надання статусу суб'єкта ТПР зі спеціальним режимом інвестування і процедуру отримання такого статусу. При розробці критеріїв доцільно враховувати:

- ↪ відповідність інвестиційного проекту, тобто виду діяльності суб'єкта ТПР стану інфраструктури депресивного регіону;
- ↪ попередню оцінку інвестиційного проекту за критерієм соціально-економічного ефекту для регіону окремо і в цілому для держави;
- ↪ забезпеченість екологічної безпеки реалізованого інвестиційного проекту;
- ↪ оцінку рівня соціально-економічної безпеки регіону за такими індикаторами: рівень бідності і безробіття, якість життя, здатність

економіки регіону до стійкого росту; рівень фінансової стабільності регіону; залежність економіки регіону від імпорту, взаємовідносини регіону з країнами СНД і далекого зарубіжжя.

5. Здійснювати експертизу всіх інвестиційних проектів на предмет їх технологічної, ринкової, економічної, фінансової, екологічної і соціальної доцільності, що дасть можливість наперед виявити прибутковість даного інвестиційного проекту, можливі бюджетні втрати внаслідок його реалізації, рівень модернізації обладнання і конкурентноспроможності продукції, що буде вироблятися за даними проектом, можливі екологічні та техногенні катастрофи та способи їх попередження і уникнення; зниження рівня безробіття в регіоні і в державі.
6. Застосовувати адекватні заходи, що унеможливають безмитне вивезення товарів, що надходять на ТПП і реалізуються в них, аналізувати, наскільки вони відповідають міжнародним стандартам.
7. Забезпечити високий рівень розвитку інфраструктури територій, що є об'єктивно важливим фактором для активізації іноземних інвесторів.
8. Максимально спростити процедуру та умови затвердження проектів, що повністю фінансуються інвестором і не обумовлені державними гарантіями.
9. Покращити інформаційне забезпечення функціонування існуючих ТПП шляхом повнішого використання можливостей мережі Інтернет для надання максимально повної та оперативної інформації про можливості інвестування в регіони.

Таким чином, економічна реструктуризація ТПП передбачає здійснення комплексу організаційно-економічних, правових і технічних заходів, спрямованих на зміну структури виробництва, його управління, з метою фінансового оздоровлення виробничої інфраструктури регіону, збільшення обсягів випуску конкурентноспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва. Це дасть змогу активізувати інвестиційну діяльність на ТПП, збільшити масштабність залучення іноземних та вітчизняних інвестицій,

зміцнити фінансову стабільність та забезпечити інтеграцію України у глобальний економічний простір на принципах паритетності з одночасним дотриманням національних інтересів та стратегічних орієнтирів.

Список джерел використаної літератури

1. Закон України “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області” від 05.04.2001 р. №2354-III.
2. Данько Т. П., Окрут З. М. Свободные экономические зоны в мировом хозяйстве: Учеб. пособие / Рос. экон. академия им. Г. В. Плеханова. – М.: ИНФРА – М, 1998. – 168с.
3. Звіт про роботу виконавчої дирекції Ради з питань ТПП у Волинській області за 2002, 2003, 2004, 2005 роки.
4. Крамаренко І. СЕЗ і ТПП: український варіант // Економіст. – 2003. - №6. – С. 18-19.
5. Обметко С. Спеціальні (вільні) економічні зони та території пріоритетного розвитку на території України як шлях до залучення іноземних інвестицій і стимулювання розвитку виробництва // Вісник податкової служби України. – 2001. - №36. – С.18-32.
6. Сіваченко І. Ю., Кухарська Н. О., Левицький М. А. Вільні економічні зони. Навчальний посібник. – Київ: Дакор; Алерта. – 2002. – 480с.